

Fantasinovelle av Clark Ashton Smith: "Den siste besvergelsen"

Cato Pellegrini

Oversatt av Nicolai Alexander Styve.

Clark Ashton Smith (1893-1961)

var en høyst eiendommelig amerikansk forfatter. I store deler av livet sitt slet han dessverre mye med både ensomhet, sykdom og fattigdom. Allikevel viet han nærmest 50 år på å skrive omtrent 1000 dikt og over 130 noveller. Hans kunstneriske virksomhet var mangfoldig og bestod også av tegninger, malerier og skulpturer, men for han hadde spesielt litteraturen én hovedfunksjon: Det var rett og slett «no justification for literature unless it serves to release the imagination from the bounds of everyday life». Han hadde derfor et ønske om å unnsnippe den noe traurige virkeligheten og tre inn i et drømmelignende, eksotisk og kosmisk fantasirike der han kunne utforske det ukjente, uvirkelige og bisarre.

Et slikt ønske og en slik kunstnerisk filosofi krevde naturligvis at han eksperimenterte og brøt med det tradisjonelle. På én måte var han altså i prinsippet en del av en større kunstnerisk bevegelse, for modernismen oppstod på samme tid som en motreaksjon til realismens tradisjonelle, påtatte nøytrale fremstilling av virkeligheten. På en annen måte og til tross for, eller nærmest på tross av, valgte han å gå sin egen vei. Der modernistene ønsket å utforske og uttrykke det moderne menneskets virkelighet som noe subjektivt og mye mer kompleks, ønsket Smith å utforske alternative, nærmest umenneskelige (om ikke antimenneskelige) virkeligheter. Slik sett valgte Smith å utforske det motsatte av hva de fleste forfattere på begynnelsen av 1900-tallet utforsket. Han tok i det hele tatt avstand fra moderne litteratur og mente heller at «weird, fantastic writing, by its emphasis of the envioning cosmic wonder and spirit of things, may actually be truer to the spirit of life than the work which merely concerns itself with literalities, as most modern fiction does». Med andre ord fant han inspirasjon i det han anså som en potensielt iboende uvirkelighet i virkeligheten. Smiths noveller befinner seg som oftest i møtepunktet mellom prosa og lyrikk. De er også sterkt preget av poetiske undertoner, uvanlige ord og mystisk, billedlig språk som skal ha en effekt på lesernes underbevissthet og stimulere fantasien deres.

En del av Smiths noveller ble blant annet publisert i det amerikanske magasinet *Weird Tales*. Her ble også flere av H.P. Lovecrafts noveller publisert. Han og Smith brevvekslet faktisk i hele 15 år fra 1922 og frem til Lovecrafts død i 1937. Smith kom også i kontakt med forfatterne George Sterling og Ambrose Bierce. Førstnevnte var både hans mentor og venn. Allikevel er Clark Ashton Smith mer eller mindre obskur i litteraturhistorisk perspektiv, men verkene hans er av en særegen kvalitet. Han makte frem drømmelignende atmosfærer og bisarre forestillinger i fantasifulle verdener med et til tider overdådig vokabular, suggererende språklig rytme og en levende, emfatisk og malende språkføring full av poetiske virkemidler som forhøyet enhver beskrivelse til noe besynderlig og magisk. Jeg er selv spesielt glad i poetisk språk, og jeg kan samtidig kjenne meg igjen i Smiths filosofi; det er frigjørende å omfavne fantasien, utforske språkets kreative grenser og våge å være annerledes. Det har for meg vært en særdeles spennende og gledelig utfordring å oversette han.

*

Magikeren Malygris satt i det aller øverste rommet i sitt tårn som var bygget på en konisk høyde

over hjertet av Susran, hovedstaden Poseidonis. Dette tårnet, som var smidd av en mørk sten utvunnet dypt i jorden, og som var uforgjengelig og hard som den sagnomsuste diamant, raget over alle de andre og slynget sin skygge langt utover takene og kuplene i byen, slik som den lumske makten i Malygris hadde kastet sitt mørke over menneskenes sinn.

Nå var Malygris gammel, og all den ødeleggende kraft i hans forhekselser, alle de grufulle og besynderlige demonene under hans kontroll, all den frykt som han hadde forvoldt i kongenes og prelatenes hjerter, var ikke lenger nok til å lindre den svarte livstretthet i hans dager. På en stol laget av elfenben fra mastodonter, og innfelt med grufulle, kryptiske runer av røde turmaliner og asurblå krystaller, stirret han tungsindig ut av det ene rombeformede vinduet med oker glass. Hans hvite øyenbryn var sammentrukne og dannet én enkelt linje på ansiktets umbra pergament, og under disse var øynene like kalde og grønne som eldgamle isflak, hans skjegg, delvis hvitt og delvis svart med gråblå glans, rakte ham nesten til knærne og skjulte mange av de buktende, innvevde bokstavene av sølv som snodde seg over brystet på hans fiolette kappe. Rundt omkring ham var alt av trolldomskunstens utstyr: hodeskaller av mennesker og monstre, ampuller fylt med svarte og ravfargede væsker, med vanhellige anvendelser ingen andre enn han selv kjente til, små trommer av gribbeskinn og crotali laget av knokler og tenner fra en cockodrill, som ble brukt som akkompagnement til enkelte besvergelses. Mosaikkgulvet var delvis tildekket av skinnet fra enorme svarte og sølvfargede aper, og over døren hang hodet av en enhjørning, hvor den tjenende demonånden til Malygris tok bolig, i form av en korallfarget huggorm med blekgrønn mage og askegrå flekker. Bøker lå stablet overalt: eldgamle bokverk innbundet i slangeskinn, med gjennomrustne spenner, som rommet den fryktelige historien om Atlantis, marekorsene som har makt over demonene på jorden og på månen, formularene som omdanner og oppløser elementene, og runer basert på et tapt språk fra Hyperborea, som, når man ytret dem høyt, var dødeligere enn gift og kraftigere enn enhver trylledrikk.

Men til tross for at disse tingene, og kraften de besatte og symboliserte, ble fryktet av folket og misunnet av alle rivaliserende trollmenn, ble tankene til Malygris formørket av en utrøstelig melankoli, og utmattelse fylte hans hjerte slik aske fyller ildstedet etter at en stor ild har dødd ut. Urørlig satt han, ustoppelig grublet han mens ettermiddagssolen, som senket seg over byen og havet bortenfor byen, brøt gjennom vinduets grønnlige, gule glass med høstlige stråler og berørte hans innskrumpede hender med sitt flyktige gullskjær og varmet opp spinellene på ringene så de glødet som demoniske øyne. Men i grubleriene var det hverken lys eller ild, og idet han vendte seg vekk fra gråheten i nåtiden, fra mørket som syntes å komme veltende inn over fremtiden, famlet han bakover blant minnenes skygger, lik en blind mann som har mistet solen, og som forgjeves leter etter den overalt. Og alle tidens vyer som hadde vært så fulle av gull og prakt, glansdagene som var farget som en intens flamme, det karmosinrøde og lilla i hans rike storhetstid, alt dette var nå kjølig og dunkelt og hadde på underlig vis falmet, og erindringen var dermed ikke annet enn raslingen i døde glør. Så famlet Malygris bakover til sine ungdomsår, til de tåkete, fjerne, utrolige årene der ett minne, som en fremmed stjerne, fremdeles glødet med et uopphørlig skinn - minnet om piken Nylissa, som han hadde elsket i de dager før begjæret etter forbuden kunnskap og dødningemanisk herredømme hadde kommet inn i sjelen. I flere tiår hadde han så godt som glemt henne på grunn av en myriade av fordypelser i et liv så merkverdig og mangesidig, så full av okkulte krefter og hendelser, av overnaturlige seiere og farer, men nå, bare han tenkte på denne tynne og uskyldige ungpiken, som hadde elsket ham så inderlig da han også var ung og slank og troskyldig, og som hadde dødd av en plutselig og mystisk feber kvelden før selve bryllupsdagen deres, så antok hans umbra mumiekinn et flyktig rødskjær, og dypt nede i hans iskalde øyne var et glimt lik skimmeret fra gravkammerlys. I hans drømmer steg ungdomstidens ugjenkallelige soler, og han så den gravmyrtdekkede dalen Meros og bekken Zemander, der han på kveldstid ved de evigfrodige breddene hadde gått med Nylissa og sett tilblivelsen av sommerstjerner i himmelen, bekken og øynene til sin elskede.

Nå vendte Malygris seg til den demoniske huggormen som tok bolig i hodet av en enhjørning, og med en lav, monoton tone, som en som tenker høyt, sa han:

«Huggorm, i de årene før du kom og tok bolig hos meg og tok ditt opphold i det hodet av en enhjørning, kjente jeg en pike som var likeså skjønn og skjør som orkideer i jungelen, og som døde, likeså orkideer dør... Huggorm, er ikke jeg Malygris, som innehar all okkult lære, all forbuden makt, med rådighet over åndene i jorden og havet og luften, over de solare og de lunariske demoner, over de levende og de døde? Om jeg så ønsker, kan ikke jeg påkalle piken Nylissa, i all sin ungdommelige og skjønne prakt, og mane henne frem fra de uforanderlige skygger i kryptens grav, så hun står fremfor meg i dette værelset, i aftenstrålene fra denne høstlige solen?»

«Jo, mester», svarte huggormen med et lavt, men tydelig og skarpt hves, «du er Malygris, og all magisk og dødningemanisk kraft er din, alle trolldomskunster og besvergelses og marekors er deg kjent. Det kan gjøres, hvis du så ønsker, å påkalle piken Nylissa fra hennes opphold blant de døde og skue henne igjen slik som hun var, før hennes skjønnhet hadde fått kjenne markens glupske kyss.»

«Huggorm, er det godt, er det sømmelig at jeg skal tilkalle henne slik? ... Blir det ingenting å tape og ingenting å angre?»

Huggormen lot til å nøle. Og så, langsommere og mer veloverveid, hveste den: «Det er sømmelig at Malygris gjør som han ønsker. Hvem, foruten Malygris, kan fastslå om en ting er god eller ond?»

«Med andre ord så vil du ikke gi meg råd?» Forespørselen var like mye en erklæring som et spørsmål, og huggormen nedlot seg ikke til å si noe mer.

Malygris funderte på dette en stund med haken på sammenknyttede hender. Så reiste han seg, med en svært uvant hurtighet og selvsikker bevegelse som stod i kontrast til rynkene, og fra ulike kroker i værelset, fra ibenholthyller, fra skrin med låser av gull og messing og elektrum, samlet han inn et utvalg utstyr han trengte for å utføre magien. På gulvet tegnet han de nødvendige sirkelene, og der han stod i den aller innerste, tente han karene som inneholdt den foreskrevne røkelsen, og fra en lang, smal skriftrull av grå velin leste han opp de lilla og sinoberrøde runene i ritualet som påkaller de døde. Røyken fra karene, blå og hvit og fiolett, steg i tykke skyer og fylte raskt rommet med søyler som ustanselig snodde seg om hverandre, og i dem forduftet sollyset og ble etterfulgt av en matt, overjordisk glød like blek som lyset fra måner som stiger fra Lethe. Med overnaturlig langsomhet, med umenneskelig høytidelighet lød stemmen til dødningemaneren som en prestelig messing helt til skriftrullen var slutt og helt til de siste ekkoene ebbet ut og opphørte med gravdype vibrasjoner. Så letnet den kulørte dampen, som om gardinfolde hadde blitt trukket fra. Men den bleke, overjordiske gløden fylte fremdeles værelset, og mellom Malygris og døren der enhjørningens hode hang, stod gjenferdet av Nylissa, slik hun hadde stått i de svunne årene, litt fremoverlent som en blomst i vinden, og smilte med en ubekymret, betagende ungdommelighet. Skjør, gusten og kledd i en enkel kjole, med anemoneblomster i sitt svarte hår, med øyne som lyste av en vårhimmels nydannede asurblå, var hun alt det Malygris hadde erindret, og i hans sløve hjerte var det raske hjertebank og en gammel, frydefull feber da han så på henne.

«Er du Nylissa?» spurte han - «den Nylissa jeg elsket i den gravmyrtdekkede dalen Meros, i de hjertegylne dagene som har forløpt med alle døde eoner til den evige avgrunn?»

«Ja, jeg er Nylissa.» Hennes stemme var av en like enkel og krusende sølvtone som stemmen som lenge hadde gitt gjenklang i minnene ... Men på et vis, mens han stirret og lyttet, vokste det frem en liten tvil - en tvil minst like absurd som uutholdelig, men likevel vedholdende: var dette akkurat den samme Nylissa han hadde kjent? Var der ikke en flyktig forandring, for subtil til å påpeke eller definere, hadde ikke tiden og graven tatt med seg noe - noe uutsigelig som magien ikke hadde

gjenopprettet helt? Var øynene like milde, var det svarte håret like glansfullt, figuren like slank og elegant, som på piken han husket? Han var ikke sikker, og den stigende tvilen ble etterfulgt av en blytung forferdelse, av en dyster fortvilelse som syntes å kvele hjertet som aske. Hans granskende blikk ble hardt og kritisk og fordringsfullt, og brått var gjenferdet mindre og mindre som den perfekte formen av Nylissa, brått var leppene og pannen mindre yndig, mindre nyanserike i linjene, den slanke figuren ble mager, hårløkkene antok en vanlig svarthet og halsen en alminnelig blekhet. Sjelen til Malygris ble igjen syk av alderdom og fortvilelse og tapet av hans flyktig håp. Han kunne ikke lenger tro på kjærlighet eller ungdommelighet eller skjønnhet, og selv minnet om disse tingene var en tvilsom illusjon, en ting som kunne eller ikke kunne ha vært. Det var ingenting annet igjen enn skygge og gråhet og støv, ingenting annet enn det tomme mørket og kulden og en trykkende tyngde av uutholdelig utmattelse, av uhelbredelige kvaler.

Med en sped og skjelvende røst, en skygge av sin tidligere stemme, ytret han besvergelsen som tjener til å sende bort et påkalt gjenferd. Skikkelsen av Nylissa ble oppløst som røyk i luften, og det lunariske skinnet som hadde omgitt henne, ble erstattet av de siste strålene fra solen. Malygris vendte seg til huggormen og sa i en melankolsk og bebreidende tone:

«Hvorfor advarte du meg ikke?»

«Ville advarselen ha vært til nytte?» var motspørsmålet. «All kunnskap var din, Malygris, med unntak av denne ene tingen, og på ingen andre måter kunne du ha lært den.»

«Hvilken ting?» spurte magikeren. «Jeg har lært ingenting annet enn visdommens forfengelighet, magiens udugelighet, kjærlighetens meningsløshet og hukommelsens bedrag ... Si meg, hvorfor kunne ikke jeg vekke til live den samme Nylissa som jeg kjente, eller trodde jeg kjente?»

«Det var visselig Nylissa som du påkalte og så», svarte huggormen. «Trolldomskunsten din var sterk helt til nå, men ingen dødningsemanske besvergelses kan gjenkalle for deg din egen tapte ungdom eller det lidenskapelige og troskyldige hjertet som elsket Nylissa, eller gløden i øynene som skuet henne den gang. Det, min mester, var den tingen som du måtte lære.»